

УДК 005.8

DOI 10.18372/2786-5487.1.16617

Головань Вячеслав Григорович

кандидат технічних наук, професор,
професор кафедри ракетно-артилерійського озброєння,
Військова академія,
м. Одеса, Україна

Кравчук Олег Іванович

кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри ракетно-артилерійського озброєння,
Військова академія,
м. Одеса, Україна

Головань Артур Вячеславович

кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри ракетно-артилерійського озброєння,
Військова академія,
м. Одеса, Україна

Нікул Станіслав Олексійович

кандидат технічних наук, начальник кафедри забезпечення військ,
Військова академія,
м. Одеса, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ПРАКТИКИ АД'ЮНКТІВ ЯК ОСНОВИ ПОДАЛЬШОЇ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розглядаються проблеми організації та проведення науково-дослідної практики ад'юнктів у теоретичному та методичному плані з метою їх удосконалення на основі наукового професіоналізму як невід'ємної частини наукової діяльності.

Ключові слова: науково-дослідна практика, наукова діяльність, ад'юнктура, освіта, наука.

Annotation. *The article considers the problems of organizing and conducting research practice of adjuncts in theoretical and methodological terms in order to improve them on the basis of scientific professionalism as an integral part of scientific activity.*

Key words: *scientifically advanced practice, scientific activity, adjuncture, education, science.*

Наукова діяльність є складним творчим процесом, який має власну логічну послідовність, потребує відповідної організації праці та наукових досліджень. Наукові дослідження проводяться насамперед в інтересах практики та для подальшого розвитку теорії [1 - 4].

Наукове дослідження не лише розпочинається з виявлення і формулювання проблеми, а й постійно має справу з новими проблемами, оскільки вирішення однієї з них призводить до виникнення множини інших. Рівень наукового дослідження здебільшого визначається тим, наскільки новими й актуальними є проблеми, над якими працює дослідник. Вибір і постановка таких проблем обумовлюються об'єктивними та суб'єктивними чинниками. Вирішення проблеми завжди передбачає вихід за межі відомого і тому не може знаходитися за допомогою наперед відомих правил і методів, що, однак, не виключає можливості і доцільності планування дослідження.

Основні принципи раціональної організації наукової діяльності – це творчий підхід до постановки та вирішення проблем, наукове мислення, плановість, динамічність, колективність, самоорганізація, економічність, критичність і самокритичність, діловитість, енергійність, практичність.

Спираючись на зазначені критерії, доцільно розглядати проблему організації та проведення науково-дослідної практики (НДП) ад'юнктів у теоретичному і методичному планах з метою їх удосконалення на основі наукового професіоналізму як невід'ємної частини наукової діяльності.

Науково-дослідна практика (НДП) – це початкова пошукова робота ад'юнкта, що передбачає оволодіння сучасною методологією і методами наукового дослідження для подальшого використання отриманих навичок і знань на посаді наукового працівника наукового підрозділу вищого військового навчального закладу (ВВНЗ) або наукової установи (НУ). Метою НДП є набуття ад'юнктами досвіду самостійного виконання основних етапів науково-дослідної роботи (НДР) та освоєння методики її проведення, підбір фактичного матеріалу для написання дисертаційної роботи, формування вмінь і навичок опрацювання наукових та інформаційних джерел [5].

Актуальність НДП полягає в тому, що вона дозволяє організувати зв'язок навчання з подальшою діяльністю на посадах наукових і науково-педагогічних працівників у межах практичної діяльності ад'юнктів з реалізації засвоєних знань, умінь і навичок. Практика є і залишається важливою сходинкою у процесі особистісного зростання, як одна з найважливіших ланок у системі професійної підготовки фахівця, носить тривалий і безперервний характер, що забезпечує фундамент для формування основних умінь і навичок майбутнього наукового або науково-педагогічного працівника. Вона є механізмом, який спонукає тих, хто навчається до оволодіння професією, продовження навчання, самовиховання та досягнення успіхів у професійній діяльності.

Науково-дослідна практика входить до освітньої компоненти освітньо-наукової програми третього рівня вищої освіти з підготовки докторів філософії в ад'юнктурі. НДП за очною формою навчання може проводитися на другому чи третьому році навчання й становить, як правило, 4 кредити ЄКТС. За рішенням керівника ВВНЗ (НУ) обсяг часу на практику і терміни її проведення можуть бути змінені [7].

Науково-дослідну практику в наукових підрозділах проходять ад'юнкти, які готуються для заміщення посад наукових співробітників. Науково-дослідну практику організує і контролює науково-організаційний відділ (НОВ), проводить і керує ходом виконання програми практики за видами робіт, науково-дослідний підрозділ (науковий центр (НЦ), науково-дослідне

управління (НДУ), науково-дослідний відділ (НДВ), науково-дослідна лабораторія (НДЛ)), за яким закріплений ад'юнкт. Програма практики розробляється начальником науково-дослідного підрозділу індивідуально для кожного ад'юнкта та затверджується заступником начальника ВВНЗ або НУ з наукової роботи [5].

Головний зміст НДП полягає у залученні ад'юнктів до самостійної дослідної роботи, ознайомленні з методикою проведення НДР у ВВНЗ (НУ) та шляхами реалізації наукових розробок в сфері їх професійної діяльності. Вона являє собою завершальний етап фахової підготовки майбутніх науковців та містить:

- знайомство з організацією наукової і науково-технічної діяльності у ВВНЗ (НУ);
- вивчення досвіду організації і проведення досліджень провідних наукових співробітників (тимчасових творчих колективів, у складі наукового підрозділу);
- самостійне проведення досліджень за тематикою НДР;
- участь у наукових нарадах підрозділу, семінарах, засіданнях науково-технічної ради ВВНЗ, (НУ);
- виступ з визначеною темою доповіді на науковому семінарі чи конференції;
- участь в проведенні наукової і науково-технічної експертизи;
- участь в проведенні науково-технічного супроводження;
- участь у виконанні оперативних завдань, що пов'язані з одержанням нових наукових результатів та їх практичної реалізації;
- участь у винахідницькій та раціоналізаторській роботі наукового підрозділу.

Основними завданнями НДП є:

- ознайомлення з керівними документами щодо організації та планування наукових досліджень;
- ознайомлення з функціональними (посадовими) обов'язками молодшого наукового співробітника, наукового співробітника наукового підрозділу;
- сприяння самовдосконаленню ад'юнктів щодо універсальних якостей

дослідника, зокрема усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження, застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, пошуку та критичного аналізу інформації, управління науковими проектами, реєстрації прав інтелектуальної власності;

- формування наукового світогляду ад'юнктів, оволодіння сучасною методологією і методами наукового дослідження, які найбільш відповідають напряму підготовки;

- формування комплексного уявлення про специфіку діяльності наукового співробітника за напрямом підготовки;

- розвиток здатності ад'юнктів до генерації нових ідей (креативність);

- формування творчого мислення, індивідуального стилю професійної діяльності, дослідницького підходу до неї;

- формування навичок самоосвіти і самовдосконалення, сприяння активізації науково-дослідної діяльності ад'юнктів;

- закріплення знань, умінь і навичок, здобутих у процесі вивчення дисциплін за освітньо-науковою програмою;

- удосконалення вмінь і навичок самостійної науково-дослідницької діяльності;

- розвиток ініціативи, здатності застосовувати теоретичні знання у своїй практичній роботі;

- формування вміння критично оцінювати результати дослідження, робити на їх основі висновки щодо вдосконалення методики організації НДР;

- ознайомлення зі структурою, науковою проблематикою та результатами наукової роботи ВВНЗ, (НУ), де проходить практика та його провідних спеціалістів щодо обраного напряму досліджень;

- ознайомлення з порядком замовлення НДР, її розробки та звітування;

- організація та проведення досліджень в рамках конкретної НДР, а також за темою дисертаційного дослідження;

- придбання досвіду в дослідженні актуальної наукової проблеми;

- вивчення фундаментальної та періодичної літератури, нормативних і методичних матеріалів з питань, які розроблюють ад'юнкти у дисертації;
- вивчення теоретичних класичних джерел за обраною темою дисертаційного дослідження, пов'язаною зі спеціальністю;
- визначення стану розробки питань обраної наукової проблеми у вітчизняній та іноземній літературі, міжнародних наукометричних базах;
- підтвердження актуальності та практичної значущості обраної ад'юнктом теми дослідження;
- складання дослідницької програми відповідно до мети дисертаційного дослідження;
- сприяння удосконаленню здатності до розробки науково-методичного забезпечення наукової роботи, впровадження інновацій у професійну діяльність;
- оволодіння сучасними методами збору, аналізу та обробки наукової інформації, статистичних даних;
- проведення комп'ютеризованого математико-статистичного аналізу зібраного емпіричного матеріалу та подальшого якісного аналізу даних;
- підготовка та написання наукової статті за результатами проведених досліджень;
- апробація основних теоретичних і практичних рекомендацій дисертаційної роботи (у формі виступів на конференціях, написанні наукових статей, рекомендацій до органів управління тощо);
- формування готовності до академічної мобільності та грантової політики;
- виконання індивідуального завдання.

З урахуванням мети та завдань НДП ад'юнкт повинен оволодіти наступними *вміннями*:

- формулювати наукову проблематику за спеціальністю підготовки;
- обґрунтовувати обраний науковий напрям;
- адекватно обирати методи та засоби для вирішення завдань наукового дослідження;
- володіти методами організації та проведення наукових досліджень;

- володіти способами обробки та інтерпретації одержаних наукових результатів;

- робити висновки за результатами досліджень;
- реферувати наукові публікації;
- вести аргументовані наукові дискусії.

Науково-дослідна практика повинна відповідати напряму наукових досліджень ад'юнкта та забезпечувати можливість розробляти нові методи та отримувати необхідні результати в рамках дисертаційного дослідження ад'юнкта.

Структурно НДП може складатись з двох частин. Перша – присвячена ознайомленню з організаційно-управлінською структурою ВВНЗ, (НУ, наукового підрозділу). Друга – присвячена поглибленому вивченню методів наукового дослідження відповідно до теми НДР наукового підрозділу (також дисертаційного дослідження).

Зміст НДП полягає у наповненні методичного та наукового розділів практики. Методичний розділ відіграє роль підготовчого етапу до початку самостійного проведення досліджень (ознайомлення з ВВНЗ (НУ), вивчення посадових обов'язків молодшого наукового співробітника; ознайомлення з основними напрямками наукових досліджень ВВНЗ, (НУ); ознайомлення з плануванням і порядком проведенням НДР; участь у семінарах, наукових нарадах і т.д.). Науковий розділ являє собою практичний етап оволодіння навичками самостійного проведення досліджень за етапами НДР та участь у проведенні експертизи, експериментах тощо.

За результатами проходження НДП ад'юнкти, згідно із завданнями професійній діяльності та цілями освітньо-наукової програми, повинні опанувати наступними *компетенціями*:

- здатністю узагальнювати і критично оцінювати результати, що отримані вітчизняними і зарубіжними дослідниками;
- виявляти і формулювати актуальні наукові проблеми;
- здатністю обґрунтовувати актуальність, теоретичну і практичну

значущість обраної теми наукового дослідження;

- здатністю проведення самостійних досліджень відповідно до розробленої програми;

- здатністю представляти результати проведеного дослідження у вигляді наукового звіту, статті або доповіді.

У завдання НДП входить формування навичок проведення НДР і розвиток наступних умінь:

- вести пошук джерел літератури із залученням сучасних інформаційних технологій;

- формулювати і вирішувати задачі, що виникають в процесі виконання НДР;

- адекватно вибирати відповідні методи дослідження виходячи із завдань теми дисертаційної роботи;

- застосовувати сучасні інформаційні технології під час організації та проведенні наукових досліджень;

- проводити статистичну обробку експериментальних даних, аналізувати результати і представляти їх у вигляді завершених науково-дослідних розробок (звіту з виконання НДР, тез доповідей, наукової статті).

Головним навчально-методичним документом, що забезпечує комплексний підхід до організації практичної підготовки, системності, безперервності, послідовності навчання ад'юнктів, є Програма науково-дослідної практики. Основна мета Програми полягає у чіткому плануванні та регламентуванні діяльності ад'юнктів і керівників під час практики та окреслення головних її результатів. Програма складається індивідуально для кожного ад'юнкта з врахуванням його особистих якостей, досвіду проходження посад з метою досягнення оптимального результату за визначений термін практики. Навчально-методичне керівництво, супроводження і контроль виконання програми практики забезпечують: представники НОВ, керівник практики (науковий керівник), начальник і наукові співробітники наукового підрозділу.

Поточний контроль проходження практики здійснюється керівником практики (науковим керівником) протягом проходження ад'юнктами науково-дослідної практики шляхом оцінки їх систематичної роботи за видами виконаних робіт.

Підсумковий контроль здійснюється колегіально на підсумковій конференції в кінці проходження практики шляхом оцінювання цілісної систематичної науково-дослідної діяльності практиканта протягом конкретного періоду.

Критеріями оцінки НДП є:

- ступінь та успішність виконання ад'юнктом індивідуальних завдань практики;
- дотримання етичних норм, правил внутрішнього розпорядку закладу (установи);
- власна активність, ініціативність ад'юнкта в процесі виконання завдань практики;
- ступінь сформованості професійних умінь і навичок, здатності до професійного саморозвитку;
- повнота, логічність і досконалість звіту про проходження практики;
- якість, коректність, теоретична грамотність і практична цінність представлених матеріалів.

До звітної документації за підсумками проходження НДП відносяться:

1. *Програма НДП*, де визначаються завдання ад'юнкту, які він повинен виконати під час практики за видами робіт і терміном їх проведення.
2. *Письмовий звіт*, де розкривається зміст виконаної роботи, висловлюються побажання та пропозиції щодо покращення умов, змісту і проходження практики.
3. *Відгук наукового підрозділу*, на базі якого ад'юнкт проходив практику, обговорений і затверджений на засіданні підрозділу.
4. *Відгук керівника практики (наукового керівника)* про проходження НДП ад'юнкта із зазначенням рівня сформованості майбутнього науковця, засвоєння теоретичних знань та придбання практичних навичок з висновком і

визначенням оцінки за практику.

5. *Перелік робіт*, які проведені під час проходження практики, згідно програми практики та відповідно розподілу балів.

6. *Презентаційний матеріал* для виступу на семінарі (конференції).

Таким чином, в цілому методологічну основу НДП можна констатувати, як таку, що має ряд загальних стадій та етапів. Їх успішна організація та реалізація забезпечить ад'юнкта певним теоретичним і практичним досвідом проведення наукових досліджень у своїй майбутній діяльності.

Список використаних джерел

1. Кравчук О.І., Головань В.Г., Маслій О.М. Педагогічна і науково-дослідна практика ад'юнктів: навчально-методичний посібник. Одеса: Військова академія, 2022. 110 с.

2. Кравчук О.І., Головань В.Г., Маслій О.М., Онищенко О.А. Методологія та організація наукових досліджень: Навчальний посібник. Одеса: Військова академія, 2016. 406 с.

3. Про затвердження Особливостей підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих військових навчальних закладах (науково-дослідних установах) Міністерства оборони України : Наказ Міністерства оборони України від 24 лютого 2017 року № 115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0383-17#Text> (дата звернення: 20.01.2022).

4. Головань В.Г., Демиденко В.П., Демиденко П.П., Мінасов В.С. Підготовка науково-педагогічних кадрів вищого військового навчального закладу. Навчально-методичний посібник. Одеса: ОІСВ, 2001. 82 с.

5. Головань В.Г. Навчання та виховання ад'юнктів у сучасних умовах. Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції: «Єдність навчання та виховання майбутнього фахівця в організації педагогічного процесу». Одеса: ОІСВ, 2002. 8 с.

6. Головань В. Г., Головань А.В. Аналіз складових наукового забезпечення навчального процесу у вищому навчальному закладі. Науковий вісник

Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Інформаційні технології та управління проектами. Вип.2. Одеса: МГУ, 2010. С. 34-39.

7. Про затвердження Особливостей підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих військових навчальних закладах (науково-дослідних установах) Міністерства оборони України : Наказ Міністерства оборони України від 24 лютого 2017 року № 115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0383-17#Text> (дата звернення: 15.01.2021).